

Лорънс Бъргрийн

КОЛУМБ

ЧЕТИРИТЕ ПЪТЕШЕСТВИЯ

София, 2023

LAURENCE BERGREEN

COLUMBUS

The Four Voyages

All rights reserved

© Laurence Bergreen, 2011

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Галина Лозанова, превод, 2023

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2023

ISBN 978-619-01-1250-1 (твърда подвързия)

ЛОРЪНС БЪРГРИЙН

Колумб

четирите пътешествия

Превод от английски
Галина Лозанова

Очукан от живота старец,
захвърлен на тоз бряг суров и далеч, далеч от дома,
дванадесет мъчителни месеца
заобиколен от море и мрачни размирни стръмнини,
огорчен, смазан от множество трудности и близо до смъртта,
лутам се из острова
с натежало сърце...

Невидими кормчийо! Оттук насетне щурвалът е в Твоите ръце;
поеми командата – (какво са моите жалки умения в сравнение с Твоите?).
Крайниците ми изтръпват;
мозъкът ми е изтерзан и объркан; но дори старите греди да се разпаднат –
аз ще оцелея!
Здраво ще се държа за Теб, о Господи, дори когато ме връхлитат морските
вълни;
Ти, Ти си с мен поне, аз зная.

Говоря като пророк или бълнувам?
Какво знам за живота аз? Или за себе си?
Не познавам дори собственото си дело – минало и настояще;
обзет съм от неясни, блуждаещи мисли
за нови, по-добри светове, а техните родилни мъки
ме подмамват и объркват.

Какво означават внезапните видения?
Все едно чудо или Божествена ръка разтварят очите ми,
от небесата се усмихват призрачни гигантски фигури,
а в далечните вълни се носят кораби безброй
и ме приветстват с химни на нови езици.

*от „Молитвата на Колумб“,
Уолт Уитман, 1871 г.*

СЪДЪРЖАНИЕ

Действащи лица	7
Списък на картите.....	9

<i>Пролог</i>	11
---------------------	----

ЧАСТ ПЪРВА ОТКРИТИЕТО

Глава 1. Трийсет и три дни.....	22
Глава 2. Син на Генуа	56
Глава 3. Корабокрушението	88
Глава 4. „Хората от небето“	108

ЧАСТ ВТОРА ЗАВОЕВАНИЕТО

Глава 5. Потоци от кръв.....	130
Глава 6. Бунтът.....	171
Глава 7. При индианците тайно	199

<i>Интерлюдия. Културният обмен на Колумб</i>	232
---	-----

ЧАСТ ТРЕТА ПОРАЖЕНИЕТО

Глава 8. „Силният грохот“	238
Глава 9. Бунтът на Ролдан.....	261
Глава 10. „Върнете ме окован във вериги“	286

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА
ВЪЗСТАНОВЯВАНЕТО

Глава 11. <i>El Alto Viaje</i>	304
Глава 12. Корабокрушенци в Рая	333
Глава 13. 29 февруари 1504 г.	352
Епилог. Денят на Колумб	379
Благодарности.....	383
Бележки върху източниците.....	387
Избрана библиография.....	403
Източници на илюстрациите	413
Показалец	417

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

Христофор Колумб, Адмирал на океаните и моретата
Бартоломео Колумб, негов брат, „Аделантадо“
Диего Колумб, брат
Фелипа Монис, съпруга

Диего Колумб, син от Фелипа Монис
Фернандо Колумб, син от Беатрис де Арана

Фернандо II Арагонски, крал на Кастилия
Исабела I Кастилска
Хуан Родригес де Фонсека, епископ и личен свещеник на Исабела

Жуау II Португалски, „Съвършения принц“
Мануел I Португалски

Висенте Янес Пинсон, моряк от Палос, Испания
Мартин Алонсо Пинсон, брат на Висенте
Франсиско Мартин Пинсон, брат на Висенте
Диего Алварес Чанка, лекар, приятел на Колумб
Хуан де ла Коса, картограф
Отец Рамон Пане, свещеник, пратеник при таино
Антонио де Торес, съдружник на Колумб

Луис де Торес, преводач по време на първата експедиция
Гуаканагари, касик на таино
Гуарионекс, касик
Каонабо, касик на карибите
Анакаона, съпруга на Каонабо, екзекутирана от испанците
Кибиян, касик
Алонсо де Охеда, лейтенант на Колумб и негов съперник

Америго Веспучи, флорентински чиновник и изследовател

Франсиско Ролдан, размирник по време на третата експедиция

Франсиско де Бобадия, съдебен следовател

Николас де Овандо, губернатор на Испаньола

Франсиско Порас, размирник по време на четвъртата експедиция

Диего Мендес, водач на спасителната мисия по време на четвъртата експедиция

Бартоломе де Лас Касас, войник, монах и летописец

СПИСЪК НА КАРТИТЕ

Четирите експедиции на Колумб	14/15
Маршрут на първата експедиция (1492–1493 г.)	26/27
Маршрут на втората експедиция (1493–1496 г.).....	134/135
Испаньола и Куба	155
Маршрут на третата експедиция (1498 г.).....	242/243
Тринидад и заливът Пария	250
Маршрут на четвъртата експедиция (1502–1503 г.)	308/309

*На майка ми
и
в памет на баща ми и брат ми*

ПРОЛОГ

ОКТОМВРИ 1492 г.

„**П**о оех курс на запад-югозапад. На борда имаше толкова запаси от вода, колкото не е имало никога“ – записва в корабния дневник Христофор Колумб в четвъртък, 11 октомври 1492 г., в навечерието на голямото откритие. То се случва тъкмо навреме, тъй като и на трите кораба озлобените и непокорни моряци се готвят да вдигнат бунт. Макар сам да изпитва съмнения, той напомня на метежниците за клетвата, която са положили, и че „за добро или за зло трябва да завършат пътуването, на което са ги изпратили техните католически владетели“ – Исабела Кастилска и Фернандо Арагонски, които заедно управляват Испания. Колумб не може да си позволи да не спази задължението, което е поел пред своите кралски покровители, тъй като от десет години се опитва да измоли това назначение, затова настоява: „Тръгнал съм да открия път до Индиите и ще продължа напред, докато с Божията помощ не изпълня това поръчение.“ А моряците по-добре да се смирят със заповедите му, ако не искат да бъдат жестоко наказани.

Изглежда, най-последно молитвите на Колумб са чути: „Забелязах признаци за приближаване на суша.“ Един от тях е, че „над кораба прелетя голямо ято морски птици“. От друга страна, във водата край флагманския кораб „Санта Мария“ се показва тънка тръстикова клонка, при това зелена, което означава, че е израснала някъде наблизо. Същото забелязва и екипажът на „Пинта“, както и летва, „изработена от човешка ръка“, на която е надраскано нещо, вероятно с „железен инструмент“. Моряците на „Ниня“ виждат във водата пръчка, което също говори, че наблизо има земя. Колумб насърчава

екипажите да изпитват благодарност, че приближава края на мъките им, а не да мислят за бунт, и удвоява броя на наблюдателните постове, като обещава щедра награда на онзи, който пръв забележи „твърда земя“ (*terra firma*).

Но няколко часа нищо не се случва.

Около десет часа през нощта Колумб неспокойно обикаля из горната палуба и се качва на наблюдателния пункт при кърмата. В полумрака му се привижда нещо като „светлината на малка восъчна свещ, трепкаща нагоре-надолу“. Може да е фенер на рибар, излязъл в нощното море, а може някой да се движи на брега „и да минава от къща на къща“. А може да е само призрачно видение, мираж – нещо, което се случва по море и на най-опитните мореплаватели. Вика при себе си двама офицери; единият е съгласен с него, другият обаче се отнася с насмешка. Никой друг нищо не е видял, а Колумб не се доверява на собствените си сетива. От опит знае, че животът в морето често предлага безумни възможности. Ако успее да положи основите на испанската колониална империя на хиляди левги разстояние от дома, той ще изпълни обещанието, което е поел пред кралската двойка, и ще се сдобие със славата на герой и с невъобразимо богатство. След всички съмнения и изпитания, които е преживял, успехът ще му донесе заслужена награда. Но ако се провали, очакват го бунт на недисциплинираните моряци, вечен позор и перспективата да посрещне смъртта на самотен остров сред океана и далече от дома.

По време на първото пътуване Колумб подробно записва всички свои мисли и действия, за да се оправдае пред своите суверени, пред Бога и пред самия себе си. Вярва, че историята ще го изслуша. Неговите записи започват с обяснение на причините за експедицията в духа на Реконкистата – отвоюването на Пиренейския полуостров от мюсюлманите, които го владеят от векове. Според Колумб именно успехът на тази военна кампания прави възможно неговото пътуване, а като се вземе предвид и предразположението му към мистичното, според него то е предопределено.

Обръщайки се към „най-християнските и Високопоставени, Благородни и могъщи владетели, Краля и Кралицата на Испаниите и на Островите в морето, нашите Господар и Господарка, в настоящата 1492 година“ – с други думи, към своите суверени Фернандо и Исабела, – той припомня за тяхната война срещу маврите (мюсюлманите) и особено за паметното отвоюване на „великия град Гранада“ – бившата опора на мавританската власт. Колумб е присъствал на това събитие, или поне той така твърди. Видял е с очите си как „кралските знамена на Ваши Височества“ се вдигат на „кулите на Алхамбра“, бившата резиденция на мавританските владетели. Дори видял как „мавританският крал излезе пред портите на града и целуна ръцете на Ваши

Височества“. Още тогава, твърди Колумб, той е обмислял своя велик план да установи търговски отношения с легендарния „Велик хан“ от Изтока, „Царя на Царете“. И така се случва, според неговото епично описание на събитията, че владетелите, заклетии врагове на всички „идолопоклонници и еретици“, решават да изпратят него – Христофор Колумб – в Индия, за да обърне народите в онези далечни земи в „нашата Света вяра“ – *единствената* вяра. Като променя донякъде събитията, за да поласкае Фернандо и Исабела, той заявява, че те са му „препоръчали да не пътува по суша“ – и защо да го прави, след като е мореплавател?, – а да мине „по пътя от Запад“, или с други думи, по вода.

Докато разказва за недалечното минало, Колумб не пропуска да се изкаже одобрително за изселването на евреите от Испания, извършено с кралски указ от 31 март 1492 г., и го определя като последния подтик за своето пътуване. „След като всички евреи бяха прогонени в изгнание от вашите територии и владения, през същия месец януари Ваши Височества наредиха да потегля за Индия начело на голяма флотилия, поради което ме удостоихте с множество благоволения.“ За какви благоволения става дума? „Наградихте ме с благородническа титла, така че оттогава мога да се наричам „дон“, и ме провъзгласихте за „Грандадмирал на океаните и моретата“ и „наместник и доживотен губернатор“ на всички острови и континенти, които открия и завладея“. Не само това, но и „най-големият ми син ще ме наследи и така от ранг на ранг, от поколение на поколение, за вечни времена“. От перченето на Колумб става ясно, че за него наследствените титли и богатството са не по-малко вдъхновяващи от останалите причини.

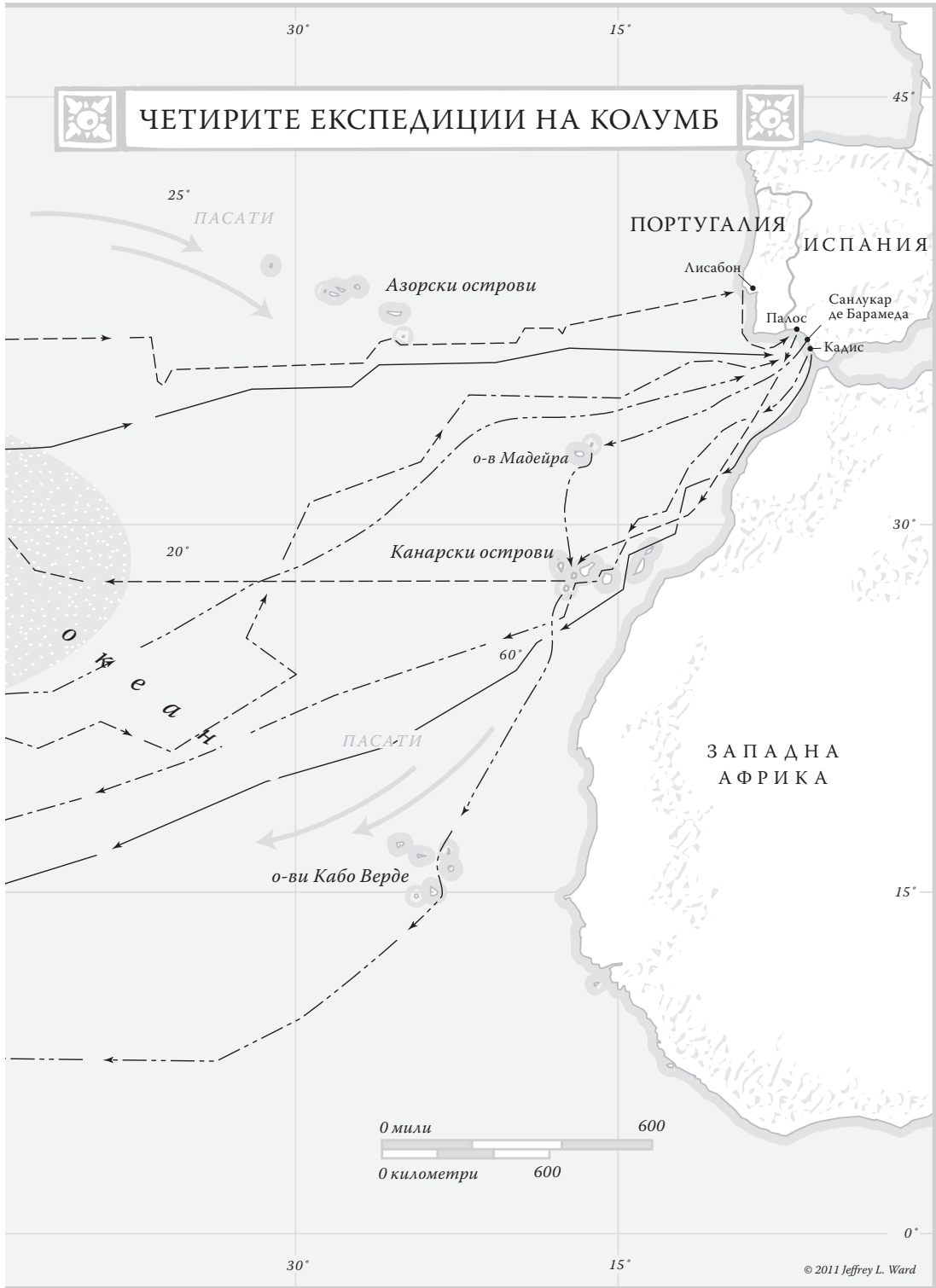
След което преминава към по-практичен и обективен тон.

„Потеглих от град Гранада на 12-ия ден на месец май през същата 1492 година, в събота, и пристигнах в град Палос, който е морско пристанище, където подготвих за експедицията три кораба – „Ниня“, „Пинта“ и флагманския кораб „Санта Мария“, – много подходящи за подобно начинание, и потеглих с достатъчно запаси и много моряци на третия ден на август, петък, половин час преди изгрев слънце, и поех курс към Канарските острови, владение на Ваши Височества ... за да мога оттам да поема по своя курс и да плавам, докато не стигна до Индиите, и да представя посланията на Ваши Височества на онези владетели, което напълно отговаря на вашите нареждания.“

Такъв е неговият план в цялото му величие и наивност.

Дневникът на Колумб е важна част от начинанието и той обяснява предназначението му: „Имам намерение да пиша за това пътуване с големи подробности и да записвам от ден на ден всичко, което направя, видя и срещна по пътя си.“ Като всички дневници от този вид, в него има някои неволно допуснати неточности, но други неща съзнателно са пропуснати, особено

когато Колумб смята, че не е необходимо да разкрива маршрута си пред съперниците или когато резултатите от проучванията му се разминават с неговите предварителни очаквания. Но въпреки всички пропуски и недомлъвки дневникът остава най-доброто доказателство както за неговите дела, така и за заблудите му. В него Колумб планира да „начертая нова морска карта за навигация, на която да поставя всички морета и брегове на Океана на истинското им място с техните точни ориентири и данни, а след това да напиша книга, в която да представя истинската картина на света“. Той е наясно, че редовното поддържане на дневника в допълнение към останалите му задължения ще го изтощи до краен предел. „И преди всичко е важно да забравя за съня – напомня си той – и да залягам над навигацията, защото това е най-важната и основната ми задача.“

През тази октомврийска нощ, докато размишлява над плановете си, внезапно се случва нещо неочаквано или поне по-рано от очакванията му: на далечния бряг се появява светлина (ако наистина е светлина), което подсказва, че е стигнал до целта си.

Луната изгрява малко преди полунощ, а флотилията продължава напред със скорост приблизително девет възела в час. Около два през нощта оръдеен залп нарушава тишината, стряскайки членовете на екипажа. Залпът е изстрелян от „Пинта“, най-бързия от трите кораба, който е изпреварил останалите. Колумб веднага разбира какво означава това: на хоризонта се е показала земя. „Разбрах, че Родриго де Триана пръв е забелязал сушата.“ Земята се намира само на шест мили разстояние в западна посока.

Докато Колумб прекарва една безсънна нощ, флотилията хвърля котва толкова близо до брега, че неговите вечно недоволни моряци забелязват „някакви голи хора“ вместо очакваните изтънчени китайци в красиво облекло. Опирайки се на своя доверчив прочит на „Пътешествия“* на Марко Поло, мореплавателят вярва, че е пристигнал на източния бряг на Китай, точно както е обещавал на Фернандо и Исабела.

Колумб прекарва останалата част от живота си – и още три следващи експедиции – в опити да се убеди, че е изпълнил обета си. Мнозина в Европа са склонни да не се доверяват изцяло на разказа на Марко Поло, в който се преплитат фантастичното и прагматичното, смятайки го за измамна фантазия, но има и такива – сред които и Колумб, които го възприемат като полезно ръководство за пътешественици, каквато е била целта на Марко Поло. Стремехът на Колумб да намери равностоен път по море на сухопътното

---

* „Пътешествия“. Поло, Марко. София: Изток-Запад, 2015. – Б.изд.
Всички бележки, освен изрично отбелязаните, са на преводача.

пътешествие на Марко Поло до Азия хвърля мост между средновековния свят на магията и властта и рационалната ренесансова вселена на хищници и жертви. Въпреки че от пътешествието на Марко Поло са изминали двеста години, Колумб продължава да се надява, че ще намери империята на монголите незасегната от времето, а Кубилай хан или друг Велик хан на негово място ще го очаква, за да сключи търговски договори с Европа. Но Кубилай от много време не е между живите, а неговата някога велика империя отдавна се е разпаднала.

Под влияние на собствената си заблуда Колумб вярва, че е стигнал до остров или полуостров в покрайнините на Китай – преход, който е възможен само защото в неговите изкривени географски представи липсват Северна и Южна Америка и Тихият океан. А що се отнася до обещаната награда, която се полага на скромния моряк Родриго де Триана, пръв забелязал сушата, Колумб преценява, че собственото му видение на мъждукащата светлина от свещ се е случило по-рано, затова оставя паричната награда за себе си.

Има ли някакво значение? Като изследовател Адмиралът на океаните и моретата повсеместно е смятан за безпринципен авантюрист, който прави голямото си откритие, без дори да разбере за какво става дума, поробва местното население, поощрява геноцида и разваля отношенията между народи, които дотогава не са подозирали за съществуването си. Дори го обвиняват, че е пренесъл в Европа сифилиса, който по-късно векове наред тормози Стария континент. Самият Колумб оправдава поведението си и наследството, което оставя след себе си, с това, че през цялото време е бил оръдие на Бога, дори когато настойчиво моли своите покровители Фернандо и Исабела да отрупат с богатства него и семейството му. Историците отдавна водят спор дали Колумб всъщност не е „преоткрил“ Северна и Южна Америка, тъй като викингите, келтите и американските индианци са стигали до Новия свят много преди него. Но експедициите на Колумб се отличават от всички предишни по обхвата на причинените човешки драми и екологичното въздействие. Преди него Старият и Новият свят са разделени и ясно разграничени континенти, екосистеми и общества; след него, за добро или за зло, техните съдби са тясно преплетени.

До края на живота си Колумб е убеден, че е пристигнал в покрайнините на Азия. Непоколебимата му самозаблуда относно Китай мотивира всички негови следващи действия в проучването на тези земи. Нито една личност от неговия ранг от епохата на Великите географски открития не е допускала толкова сериозна грешка в преценката на истинското си местонахождение.

Ако Колумб сам беше назвал открития от него континент, той определено щеше да носи името „Азия“, а не „Америка“.

Обсебен от възложената му от Бога мисия да намери път до Азия, в рамките на едно десетилетие Колумб предприема четири пътувания, всяко от които се отличава от предишните, но всички преследват обща цел – да се докаже, че само за няколко седмици може да се стигне до Азия и да се покърсти местното население. Пътуванията стават все по-трудни и по-сложни, а тъй като Колумб не успява да съчетае своите насилствени методи на управление като адмирал и губернатор с изискванията на християнския морал, то с течение на времето той става все по-ирационален и склонен към крайности, докато накрая става ясно, че живее по-скоро в собствените си красиви илюзии, отколкото в мрачната действителност, която разкриват неговите експедиции. И ако първото пътуване е показателно за наградите, които откритието осигурява на изследователя, то следващите три показват цената, която той е принуден да плати – политическа, морална и икономическа.

Прочутото първо пътуване (1492–1493) илюстрира откриването на един Нов свят – обещаващ, но също така предвещаващ бъдещи неприятности. След първоначалния триумф ситуацията значително се влошава по време на набързо подготвената втора експедиция (1493–1496). Колумб има намерение да затвърди миналогодишните си постижения в областта на мореплаването, да колонизира Новия свят и веднъж завинаги да установи местоположението на Китай. Но тъй като не е в състояние нито да се справи с участниците в силно разрасналата се флотилия, нито да разреши загадката с Китай, той почти пропилява всичко, което е постигнал до този момент.

Суровата трета експедиция (1498–1500) е съвсем различна от първите две и отвежда Колумб много по-далече на юг отпреди. Въпреки че мъжествено продължава да се преструва, че е стигнал до Китай, накрая е принуден да признае, че е възможно да е открил отделен и свършено обособен нов свят. Междувременно неговото управление на новосъздадената Испанска империя и жаждата му за злато се израждат в жестоко отношение към индианците. На сушата майсторът на навигацията става жертва на лошите си административни умения.

С течение на времето Колумб все повече се откъсва от действителността и попада в плен на трайни мистични идеи. В един момент дори е убеден, че е открил входа в Рая. По време на неговите дирения понякога рационалното под формата на мореплавателски опит и мистичното постигат пълна хармония, но в повечето случаи се разминават и като резултат се стига до конфликти, преминаващи от природния свят в света на свръхестественото. Въпреки всичките си самозаблуди Колумб открива толкова много земи, че

ако ги запази под свой контрол, както и правото да предаде на наследниците си своите титли – а точно това му обещава Фернандо и Исабела, – той и неговата династия биха управлявали кралство, много по-голямо и по-могъщо от Испания. Затова Фернандо и Исабела решават да го заменят с по-скромнен служител, но познавайки неговата суетност, все пак му позволяват да си запази лишените от съдържание титли „адмирал“ и „наместник“.

Винаги гъвкав и издръжлив, Колумб умолява своите покровители да му предоставят средства за още едно пътуване до Новия свят. Желанието му скоро е удовлетворено, а и защо не? За Католическите крале е много по-изгодно да отпратят Колумб на островите, отколкото да го задържат в родината.

Безумното четвърто пътуване (1502–1504), често наричано „Голямото“ или „Последното пътуване“, е семейно начинание, в което Колумб включва малкия си син Фернандо, за да осигури на своето дело наследник от семейството. Разказът на момчето за живота на баща му е истинска съкровищница – за съжаление, често пренебрегвана – от факти и наблюдения на Колумб, но не от гледна точка на историята, а така, както го виждат неговите близки; историята на баща и син, попаднали в мрежата на имперските амбиции. Пътуването, започнало като желание за реабилитация на честта на Колумб, завършва с историята на Робинзон Крузо – история за корабкрушение и спасение, в която е застрашен животът на всички участници. Нищо чудно, че това е любимата експедиция на Колумб.

От близка перспектива неговите успехи изглеждат всичко друго, но не и предопределени или открояващи се. Целият му живот и приключения са заобиколени от усещане за хаос, на който той се старее да наложи своята забележителна воля. Но както обяснява синът му Фернандо, адмиралът винаги е бил уязвим и зависим – от волята на монарсите, от морските течения и бурите, от настроеността на моряците, които служат под неговото командване. Той е заложник на съдбата във високите ставки на играта за разширяването на Европа; всеки път неговите подвизи биха могли да се развият по един или друг начин, ако не беше обединяващата сила на неговата далновидност.

БЕЛЕЖКА ЗА РАЗСТОЯНИЯТА И ДАТИТЕ

Морска миля: приблизително 6080 фута, или 1,853 км

Клафтер: разстоянието между върховете на пръстите на човек, застанал с разперени ръце, т.е. 6 фута, или 182 см

Левга: приблизително 3 морски мили, или 5,56 км

С незначителни изключения датите са посочени според Юлианския календар, който влиза в действие през 45 г.пр.н.е. и това е календарът, използван от Колумб.

През 1582 г. папа Григорий XIII въвежда нов календар, който се използва и днес, за да компенсира натрупаните грешки в Юлианския календар. Пропуснати са 10 дни, така че 5 октомври 1582 г. се превръща в 15 октомври.

По този начин лунното затъмнение на 29 февруари 1504 г., на което става свидетел Колумб на Ямайка, се пада на 10 март 1504 г. по Григорианския календар.